

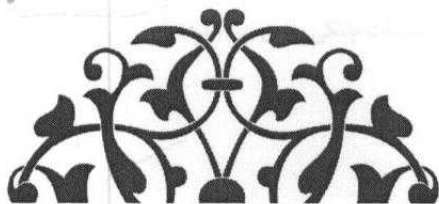
دانشنامه
کاربردی بانکداری
اسلامی

www.ketab.ir

تحقیق و تدوین:

دکتر حسن بشیر

۱۳۹۵

سرشناسه : بشیر، حسن، ۱۳۳۳ -
عنوان و نام پدیدآور : دانشنامه کاربردی بانکداری اسلامی/ تحقیق و تدوین حسن بشیر.
مشخصات نشر : تهران: کتاب رواق اندیشه: موسسه فرهنگی هنری فرا ارتباط، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری : ۵۱۶ ص.
شابک : ۷-۵۳-۸۰۷۶-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع : بانک و بانکداری -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع : Banks and banking -- Religious aspects -- Islam
موضوع : بانک و بانکداری -- اصطلاح‌ها و تعبیرها
موضوع : Banks and banking -- Terminology
رده بندی کنگره : ۱۳۹۵ ۲۵دب/۲۲/۲۳۰ BP۲۳۰
رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۸۳۳
شماره کتابشناسی ملی : ۴۴۳۰۳۶۸

عنوان : دانشنامه کاربردی بانکداری اسلامی

مؤلف : حسن بشیر

تیراژ: ۱۰۰۰

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۷-۵۳-۸۰۷۶-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰

ناشر: کتاب رواق اندیشه - موسسه فرهنگی هنری فرا ارتباط

نشانی: تهران، خیابان ولیمصر (عج)، بعد از تقاطع طالقانی، کوچه فرهنگ حسینی، پلاک ۴۶، طبقه ۵

تلفن: ۸۸۸۵۴۴۶۵

حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است .

فهرست

۹	سخن ناشر
۱۰	مقدمه
۱۴	دانشنامه
۳۲۰	واژه نامه علوم بانکداری فارسی - انگلیسی
۳۲۷	واژه نامه علوم بانکداری انگلیسی- فارسی
۳۳۴	فهرست ضمایم دانشنامه کاربردی بانکداری اسلامی
۳۳۵	آیات مرتبط با بانکداری بدون ربا
۳۳۷	روایات مرتبط با بانکداری بدون ربا
۳۴۱	بانکداری اسلامی
۳۶۳	اصول بانکداری اسلامی
۳۷۱	پیش نویس قانون بانکداری
۳۹۰	قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره)
۳۹۶	آئین نامه های قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره)

۴۱۵.....	عقود بانکداری بدون ربا
۴۲۳.....	مسائل مرتبط به بانکداری بدون ربا در رساله حضرت امام خمینی رحمته الله علیه
۴۳۰.....	احکام بانکها، آیت الله العظمی خامنه ای (مدظله العالی)
۴۴۱.....	استفتاء از آیت الله سیستانی (مد ظله العالی) در مورد ربا
۴۴۴.....	احکام بانکها: آیت الله العظمی سیستانی (مدظله العالی)
۴۴۹.....	فتاوی آیت الله العظمی سیستانی در مورد بانکداری
۴۶۵.....	فتاوی آیت الله بهجت رحمته الله علیه در مسائل بانکداری
۴۶۹.....	احکام ربا: آیت الله العظمی مکارم شیرازی
۴۷۱.....	نظرات مراجع تقلید درباره حکم شرعی سود سپرده‌های سرمایه گذاری
۴۷۶.....	معامد بانکهای ایران: سود و قرض الحسنه - آیت الله العظمی مکارم شیرازی
۴۸۴.....	فتاوی مراجع تقلید درباره بیمه دیرکرد بانکها
۴۸۹.....	نظرات مراجع تقلید درباره کارهای ارزش پول
۴۹۶.....	منابع فارسی و عربی
۵۰۱.....	منابع انگلیسی
۵۰۵.....	نمایه

مقدمه

دایره المعارف‌ها، دانشنامه‌ها و نیز واژه‌نامه‌ها از مهمترین متونی هستند که به عنوان «متون مرجع» مورد استفاده قرار می‌گیرند. یکی از دلایل اساسی اهمیت آنها، دسترسی آسان افراد به معانی و تعاریف اداسی مربوط به مفاهیم، نظریه‌ها و واژه‌های مختلف مرتبط در علوم گوناگون است.

واژه‌ها نام‌های مختصی وجود دارند که عمدتاً یا به شکل موجز و در قالب فرهنگ لغات و ارائه کلمات تبیین‌کننده اهداف و نیت‌ها، یا به شکل امثالهم تهیه شده‌اند و یا اینکه به طور تفصیل در قالب دانشنامه‌ها و فرهنگنامه‌ها به گونه‌ای که شرح کاملی از معنای اصطلاحی، کاربردی، تاریخ تحول معنایی، نظریات مرتبط و امثالهم تدوین شده‌اند.

اما برای واژه‌های علمی تعاریف مشخص و کاربردی وجود دارند که به مثابه خلاصه‌ای از دیدگاه‌ها، نظریه‌ها، رویکردها و معانی تجربی است که معمولاً به نام «تعریف» یک واژه علمی در کتاب‌های مختلف مطرح می‌شوند و دارای ارزش استنادی می‌باشند.

«تعریف یک واژه» یا «تعریف یک مفهوم» مهمترین عنصر در بیان علمی است. در حقیقت تعاریف مفهومی و نظری، بنیان نظریه‌های علمی را می‌سازند. از سوی دیگر عناصر حوزه‌های علوم مختلف اند. بدون این تعاریف، می‌توان گفت طراحی ساختار نظری و حتی روشی این علوم امکان پذیر نیست.

با توجه به اهمیت تعاریف مختلف واژه‌ها و مفاهیم علمی، نیازمند واژه‌نامه‌هایی هستیم که به شکل دایره المعارفی/دانشنامه‌ای تهیه شده و بتوانند مجموعه کامل و مستندی را از تعاریف مرتبط را ارائه دهند تا مورد بهره‌برداری‌های مختلف قرار گیرند. «دانشنامه کاربردی بانکداری اسلامی» برای مستند سازی تعاریف واژه‌ها، مفاهیم، نظریات و رویکردهای گوناگون، کاربردی است که برای اولین بار در کشور طراحی و اجرا می‌شود. شیوه‌ای که برای تدوین این دانشنامه بکار گرفته شده است را می‌توان در مراحل ذیل خلاصه نمود.

مطالعه دقیق کتاب‌های علمی معتبر در حوزه خاص و شناسایی مفاهیم و واژه‌های مهم کلیدی آنها که همراه با تعریف مشخص و دقیق و مستند می‌باشد، این کار خود یک کار عمیق، دقیق و گاهی طاقت فرسا و به شدت تخصصی است. فهم اینکه یک مفهوم در حوزه علمی خاص یک مفهوم بنیادین و دارای تعریف خاص که قابل استناد باشد خود یک کار علمی، تخصصی و دقیقی است که نیازمند تجربه علمی و تخصص لازم و کافی است.

مطالعه و بررسی کلیه کتاب‌های معتبر، تالیفی و ترجمه‌ای (از هر زبان به فارسی) و در هر رشته ریاضی، فیزیک، شیمی، مهندسی و سایر رشته‌ها، برای شناسایی مفاهیم مهم و تعاریف کاملاً مستند که بتواند معنا و تعریف خاصی را از آن مفهوم منعکس نماید، بسیار مهم است. می‌تواند به دلیل اینکه هر تعریف باید مستند به صاحب تعریف باشد، لذا هر تالیف یا ترجمه نمی‌تواند از اعتبار کافی برخوردار باشد، مگر اینکه مؤلف یا مترجم آن صاحب اعتبار علمی در حوزه مورد بررسی باشد. به همین دلیل مهمترین آثار از مهمترین نویسندگان و معتبرین آنها که معمولاً در عرف دانشگاهی و علمی دارای یک تعریف خاص و مورد قبول می‌باشند، انتخاب می‌شوند.

تعاریف درج شده به شدت در رویکردهای مستندسازی تبعیت خواهند کرد و به عنوان یک نقل قول مستقیم دارای همه ویژگی‌های مستندسازی است که معمولاً در اینگونه موارد مرسوم می‌باشد، خواهد بود. به عبارت دیگر، اما نه برای نقل قول به شدت مورد توجه می‌باشد، حتی اگر متن نقل قول شده دارای ضعف‌ها و ایراد استاری بوده باشد. در اینجا تأکید می‌شود که چنانچه هم تغییری در متن صورت گیرد میان دو [۱] قرار خواهد گرفت که نشان دهنده اضافه شدن متن توسط تدوین کنندگان و نه نویسنده اصلی می‌باشد.

در این رابطه تلاش شده است همه کتاب‌های مهم و معتبر در هر رشته مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته و برای هر واژه یا مفهوم بیشترین تعاریف جمع آوری شده است. بنابراین، فقط کتاب‌ها و نه قالب‌های دیگر نوشتاری (مثلاً مقاله) مورد توجه و تأکید قرار خواهد گرفت. تهیه چنین دانشنامه‌ای در حوزه وسیع علوم انسانی و اجتماعی دارای فواید زیادی دارد که گرچه به برخی از آنها در بالا اشاره شد اما لازم است که بطور تفصیل به آنها پرداخته شود. فواید مطرح شده ذیل تنها بخشی از فواید متصور در این زمینه است و می‌توان موارد دیگری را نیز به آنها اضافه نمود.

۱. جمع آوری تعاریف مختلف از مفاهیم و واژه‌های علمی خود نوعی «غنی سازی علمی» و زمینه‌ای برای «مفهوم سازی» و «نظریه پردازی» های بعدی به شمار می‌آید.
۲. ارائه تعاریف علمی و مستند، نوعی از تبیین ابعاد نظری یک حوزه علمی را شامل می‌شود که با فهم و تبیین مفاهیم آن می‌تواند گسترش معنایی و نظری آن حوزه را تعیین نمود.

۳. تعاریف مستند، خود نوعی از مستندسازی تعاریفی است که می‌توان با انتخاب بهترین‌ها و یا نزدیکترین آنها با رویکردهای مختلف مورد تاکید قرار داد و ساختارهای بعدی نظری بر مبنای تعاریف مورد قبول تر (برای هر محقق) طراحی و ارائه نمود.
۴. با درج تعاریف مختلف از اندیشمندان داخلی و خارجی، نوعی از مقایسه علمی در نگاه به مفاهیم مختلف ایجاد می‌شود که خود در طراحی نظریه‌های بومی می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.
۵. با ارائه تعاریف مختلف داخلی و خارجی نوعی از چهره سازی فراتر برای اندیشمندان و محققان داخلی کشور در کنار اندیشمندان و محققان خارجی ایجاد می‌شود. در این زمینه عملیات تلاش می‌شود که تعاریف اندیشمندان و محققان داخلی کشور مورد توجه جدی قرار گیرند تا در مطالعات، تحقیقات، درسها و همایش‌ها مورد تاکید بیشتر قرار گرفته و نوعی از چهره سازی فراتر برای اندیشمندان داخلی، حتی بیش از اندیشمندان خارجی ایجاد گردد.
۶. این حرکت نه تنها ارتباط را با یک اندیشمند پیوند می‌دهد، بلکه فراتر از آن، آن را به نام وی تثبیت می‌کند که خود می‌تواند از هرگونه سوء استفاده بعدی، به ویژه در نقل قولهای غیر مستند، جلوگیری نماید و فایده بسیار علم را ساختمندتر و درست تر نماید.
۷. این حرکت همچنین می‌تواند در صورت گسترش آن، از هرگونه بی اخلاقی علمی در انتساب تعاریف مختلف به نام خود در حالیکه متعلق به دیگری است، جلوگیری نماید که این خود در تزکیه حوزه‌های علمی از هرگونه دستبرد ناروا دور می‌سازد.
۸. اصولاً بسیاری از مقالات علمی- پژوهشی، پایان نامه، کارشناسی ارشد و رساله‌های دکتری و نیز کتاب‌های علمی و بطور کلی هرگونه نوشته‌ای که به عنوان یک کار مستند و علمی ارائه شود نیازمند تعاریف مختلف واژه‌ها و مفاهیم کلیدی بوده و چون می‌باشد. تعاریف تهیه و تدوین شده در این زمینه می‌توانند بهترین منبع مستند و قابل استناد و فوری برای بهره برداری باشند که این حرکت خود می‌تواند در تولید علم به شدت تاثیر گذار باشد.
۹. اصولاً ساده سازی دسترسی به مسائل مختلف هر حوزه علمی و امور مرتبط با آن، خود گامی برای جلوگیری از هدر رفتن زمان در جستجوهای بعدی است که می‌تواند در عمق بخشیدن به تحقیقات و مطالعات تاثیرگذار باشد.
۱۰. طرح تعاریف مختلف از اندیشمندان داخلی و خارجی تفاوت دیدگاه، نحوه فهم، فرایند ادراک سازی، رویکرد مفهومی و نظری میان این دو گروه از اندیشمندان را مشخص خواهد کرد که خود می‌تواند مبنایی برای ارزش گذاری علمی و مستندسازی‌های بعدی باشد.

۱۱. بهره برداری از دانشنامه در تدریس درسهای مختلف مرتبط، استفاده از آن برای سمینارها و همایش ها و برگزاری هرگونه کارگاه نظری و عملی از فواید مهم این دانشنامه می باشد.

۱۲. درج تعاریف مختلف برای مفاهیم هر حوزه می تواند همانگونه که قدرت علمی یک تعریف را مشخص سازد ضعف ها و کمبودهای موجود در تعاریف را نیز مشخص نماید که این خود می تواند برای غنی سازی بعدی علمی در همان زمینه تاثیرگذار باشد. بهر حال مشخص سازی نبوده و ضعف ها در هر زمینه می تواند زمینه ای برای حرکت های بعدی برای رفع این نواقص به شمار آید.

۱۳. تهیه چنین دانشنامه ای که مستند به تعاریف مختلف برای مفاهیم علمی است خود حرکتی مهم در جهت «سازي علمی» خواهد بود که از اهمیت بسزائی برخوردار می باشد. این دانشنامه شامل حوزه های مختلف مرتبط با بانکداری اسلامی می باشد.

باتدوین دانشنامه علمی بانکداری اسلامی، مفاهیم و واژه های اساسی علوم مزبور به شدت می تواند کاربردهای زیادی در تدریس، پژوهش و نیز حوزه های خدمات بانکی داشته باشد.

همچنین تهیه دانشنامه کاربردی بانکداری اسلامی با چنین رویکردی، یک جهش علمی و کاربردی در این حوزه وسیع بوده که می تواند اثرات زیاد و گسترده ای را در این زمینه ایجاد نماید. بدیهی است که با تولید تالیفات، ترجمه ها، و سایر تجربیات مختلف در این زمینه، افزایش مطالب جدید به دانشنامه مزبور امری لازم و ضروری می شود که می توان این کار را به عنوان مثال هر پنج سال انجام داد.

با توجه به وسعت سازمان ها، دانشگاهها، شرکت ها، و دستگاه های اقتصادی، مالی، بانکداری، حسابداری و بورس در کشور، قطعاً تولید چنین دانشنامه ای منتهای غر علمی اقدامی بزرگ و مهم به شمار می آید، بلکه از نظر اقتصادی نیز دارای اهمیت خاص می باشد.

امید است که این اقدام، گامی بلند در جهت «بومی سازی علمی» و «توسعه بدیسمندان داخلی»، «مفهوم شناسی»، «نظریه پردازی» و «اسلامی سازی بانکداری» در جهت توسعه و معرفی «مفاهیم بنیادین در علوم انسانی و اسلامی» باشد.

دکتر حسن بشیر

عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق (ع)